

PAPER DETAILS

TITLE: 18. Yüzyil Sairlerinden Rifat Ali Bey

AUTHORS: Atabey KILIÇ

PAGES: 15-24

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219272>

18. YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN RİF'ATÎ'ALÎ BEY

Doç. Dr. Atabey KILIÇ

Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
atabey@erciyes.edu.tr

Özet

18. yy. müderris şairlerinden olan Rif'atî Alî Bey hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Râmiz ve Sâlim tezkireleri ile Fındıklılı İsmet Efendi'nin Tekmiletü's-Şakâyık adlı eserinde verilen bilgilerin de yer yer birbirleriyle çeliştiği görülmektedir. Alî Bey, 1659-60'da İstanbul'da doğmuş, 1734'te yine aynı şehirde vefat etmiştir. İstanbul'daki çeşitli medreselerde müderrislik görevlerinde bulunan Rif'atî Alî Bey ilmiye teşkilâtında çeşitli talihsizliklerle karşılaşmıştır. Râmiz tezkiresinde bildirildiğine göre divanı vardır, ancak bugün elde mevcut değildir. Şiirlerinden örnekleri Safayî ve Sâlim tezkirelerinde görmekteyiz. 18. yy. şairlerinden Seyyid Vehbî'nin de Vekâlet-nâme'sinde adını andığı Rif'atî Alî Bey şöhreti sonradan unutulmuş isimler arasındadır.

Anahtar Kelimeler: 18. yy. şiiri, şair biyografisi, Râmiz, Safayî ve Sâlim Tezkireleri, Divan Şiiri

Abstract

There isn't adequate knowledge concerning Rif'atî Alî Bey that was 18. century Ottoman poet, in our hand. The informations which was given in of The tezkire of Râmiz, Sâlim and Fındıklılı İsmet Efendi's Tekmiletü's-Şakâyık have been in contradiction with each other. He was born in 1659-60 in İstanbul and died in 1734 same city. Rif'atî Alî Bey had performed professorship in İstanbul's various medresse. According to Râmiz, he own a Divan, but it isn't in hand now. We have seen his poems sample in The Tezkire of Safayî and Sâlim. Rif'atî Alî Bey's fame afterwards had been forgotten.

Key Words: 18. century Ottoman poem, poet biography, The Tezkire of Sâlim and Safayî, Divan poetry.

Hayatı

Rif'atî Alî Bey, Yanık Fatihî Sinan Paşa'nın akrabalarından olan Abdullah Bey'in oğludur. İstanbul Kumkapı semtinde bulunan "Aıf Nişancı Paşa civârında Şeyx Ferhâd" mahallesinde dünyaya gelmiştir.¹ Râmiz'in belirttiğine göre H. 1070/M. 1659-60 tarihinde doğmuştur.² Rif'atî hakkında en geniş bilgiyi veren Sâlim'den, H. 1070 sonları, M. 1660 ortalarında İstanbul'u yakıp kavuran büyük yangın esnasında şairin hayatta olduğunu, bu yangının ardından ailesinin Anadolu Hisarı yakınına taşındığını öğreniyoruz.³

Asıl adı Alî, şiirde kullandığı mahlası ise Rif'atî'dir.⁴ Sinan Paşa'nın akrabalarından olduğu için çoğunlukla ismi "Bey" ünvanıyla birlikte *Alî Beg* veya mahlası ile birlikte *Rif'atî Alî Beg* şeklinde kullanılmıştır.⁵

Babasının terbiyesi altında büyük hocalardan ders almış, sonunda müderrislik mesleğine, yani ilmiyyeye dahil olmuştur.⁶ Fındıklılı'ya göre "Şoñra xavâc-ı refîa ya>nî Eyyüb mevleviyeti muaxxaran Edirne pâyesi tevcîh..." olunmuştur.⁷ Râmiz, "*biñyüziki senesinde Rif'atî Efendi'nin Mekke teşrifinden mülâzemetle xandân olup*" ifadeleriyle Rif'atî Alî Bey'in H. 1102 / M. 1690-91 yılında Mekke kadılığı mülâzemetine nâil olduğunu bildirmektedir.⁸ Sâlim ise "... *Bû Sa'îd-zâde Feyzullâh Efendi mütercem-i bülend-qadrüñ wâlî cümleye ma'rûf ve çâr-şâq-ı ömr[i] daxı pây-e-i erba'îne xaṭve-senc-i muvaqqıf-ı vaqf olduğından wâl-i mükedderine dūr-bîn-i mütercemile naẓar buyurup dest-i şefqatleri ile mirâat-ı / xâṭırından def-i keder eyleyüp ol enâda ki biñ yüz iki senesi dâxil olup bu mecelle-i celîlede Rıfqî mawla-ı ile warf-i râi-i mûhmele-düz-ı tâtme-i walleri tawrîr olunan Mewmed Efendi Mekke-i Mükerreme qazâ-i şerîfine vâcıl olmuşlardı. Anlaruñ Mekke-i Mükerreme teşrifinden şefâat buyurup mülâzemetle çerâd (u) [-ı] bî-melâl ve bu şarîq ile dâxil-i şarîq-ı âliyye olup telemmül-i âmâl ve müddet-i medîde dîde-düz-ı intizâr ve tûl-i infiâlden ōñra tamâm-ı süllem-i sinnîn-i sinni pây-e-i inwiṭâta resîde ve nihâl-i qaddi bâr-düzü ü'inâ ile xamîde olduğı vaqtler sene biñ yüz on dört târîxinde âsûde[-i] xâ'bgâh-ı waẓâir-i cinân ve biñ yüz on beş târîxinde çâr-bâd-ı âlem-i anâcîrdan güzerân eyleyen Şeyxü'l-İslâm-ı Bû 'Alî-fikret ve müftî'l-enâm-ı pür-şöhret Es-seyyid Feyzullâh Efendi'den irtikâb-ı waml-i şaqîl iṭtibârıyla tuxm-ı ümmîdi şûre-zemîn-i tâlîden Edirne cawrâsına feşân olmağla ol cânibe şed-der-i wall-i azîmet idüp revân ve dîden-i hezâr-şiddet-i rûzgârdan ōñra Pirincî medresesi xâriciyle dâne-çîn-i xırmen-i merâm olup..." ifadeleriyle, Rif'atî'nin H. 1102 başında yani, M. Ekim 1690'da Mekke kadılığına tayin edilen ve Rıfkî mahlası ile şiirler de yazan Mehmed Efendi'nin kadılığı esnasında Mekke kazâsı mülâzemeti ile yaklaşık 30 yaşlarında iken ilmiye teşkilâtına adım attığını bildirmektedir. Sâlim'in ifadesiyle yaşı "*pây-e-i erba'îne xaṭve-senc*" olan Rif'atî'nin mülâzemetinde Ebû Sa'îd-zâde Feyzullah Efendi'nin önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Râmiz'e göre Rif'atî, H. 1114/ M. 1702/1703'te hâric medresesine, daha sonra da mûsıla-i Süleymâniye'den olan Eyüp medresesine müderris olarak tayin edilmiş, ardından Filibe mevleviyetine nâil olmuştur.⁹ Sâlim'in ifadelerinde Rif'atî'nin bu tarihte ne hâric medresesine, ne Eyüp medresesine ve ne de Filibe mevleviyetine tayini ile alâkalı bir kayıt bulunmaktadır. Sâlim'in yukarıya aldığımız kaydıdan da anlaşılacağı üzere Rif'atî "*irtikâb-ı waml-i şaqîl iṭtibârıyla*" Edirne'ye gitmiş, feleğin epey kahrını çektikten sonra Pirincî medresesi hâric müderrisliğine tayin edilmiştir. Ardından sırası ile H. 1118 / M. 1706-1707'de Şeyhülislâm Başmakçızâde Esseyyid Ali Efendi tarafından Hâce Kâmil medresesine hareket-i hâric ve H. 1120 / M. 1708-1709'da Şâh Hübân medresesine iki kez dâhil pâyesi ile müderris olarak atanmıştır. H. 1127 Ramazan / M. Eylül 1715'te Abdurrahîm Efendi'nin ataması ile Topkapı'daki*

Ahmed Paşa medresesine yeniden, H. 1130 / M. 1717-18'de Şeyhülislam Beyşehirli Abdullah Efendi'nin nasbı ile önce sahn-ı semân medreselerinden birisine, ardından H. 1131 Zilka'desi / M. Eylül-Ekim 1719'da altmışlı ile Ülâ-yı Zekerıyyâ Efendi medresesi müderrisliğine getirilmiştir. Sâlim tezkiresini yazmakta iken Rif'atî Alî Bey hâlâ Ülâ-yı Zekerıyyâ Efendi medresesindeki görevini yürütmektedir.¹⁰

Sâlim'in bildirdiğine göre Rif'atî Alî Bey, hareket-i hâricde beklerken Şeyhülislâm Sâdik Efendi'ye durumunu arz etmek amacıyla aşağıdaki rubâîyi takdim etmiştir:¹¹

Rubâî

*Ey fenn-i keremde nüsxa-i câdef-cevâb
Her mesele-i müşkileye facl-ı xiâb
Ahdüñde revâ mı dîde-i ümmîdüm
Xâricde qala meâbe-i xalqa-i bâb*

Şair, H. 1147 ortaları yani, M. 1734 sonlarına doğru İstanbul'da vefat etmiştir.¹² Kaynakların bildirdiğine göre mezarı, Eyüp semtinde Bahariyye caddesinde bulunan Hekîm Kutbeddin Mektebi ilerisindeki Taş Mektep harabesinin karşısında, Bostan iskelesine doğru gidilen sokağın köşesindedir.¹³ Fındıklılı'ya göre, Rif'atî'nin mezar taşında 18. yy.'ın önemli şairlerinden Mirzâ-zâde Ahmed Neylî'nin yazmış olduğu

*"Güzîde-i ıurefâ Rif'atî >Alî Beg kim
Vücûh-ı dâniş ile bulmuşdı ol şöhet
Olup o xûb-şiyem qâzi-i Ebî Eyyûb
Wükûmet itmiş idi >iffetile bir müddet
Burûsa pâyesi olmuşdı dâr-ı dünyâda
Beqâda da vire Waq aña >izzet ü rif'at
Vefâtına didi Neylî duâ ile târîx
Mekân-ı Mîr >Alî ola qıṭa-i cennet*

1147"

şeklindeki tarih manzumesi kayıtlıdır.¹⁴

Şahsiyeti, Sanatı ve Eserleri

Rif'atî Alî Bey, Sâlim'in teferruatlı bir şekilde anlattığı gibi, ilmiyye teşkilatında çeşitli talihsizliklere uğramış ve bu sebeple mülâzemetiyle müderrisliği bir hayli gecikmiş bir kişidir: "... keşf-i vücûdı Anaṭolı Wiṭâr sâwilinde lenger-endâz-ı iḳâmet olup ol cây-ı dil-ârâda yalı taqrîbiyle neqâve-i dûdmân-ı Wasancânî'den Selânîk'den ma'zûlen vedâ-ı âlem-i fânî eyleyen >İsâ-zâde ile wâl-i

Çabâvetden avân-ı rüşd ü sedâda gelince ülfet üzre evqât-güzâr-ı eyyâm u leyâl ve merwûm-ı mezbûruñ xVân-ı yaðmâ-yı feżâîl-i nâ-mawcûrundan farâza-çîn-i >ilm ü kemâl ve maxdûm-ı merqûmuñ Süleymâniyye medrese-i celîlesi teşrîfinden olmaq üzere mülâzemet ğarażı ile dest-resîde-i âmâl olup ıcdâr ve aqçe mülâzemetiyyçün şedv-i wâl-i ekdâr eyleyüp >azm ü sefer ve ol ârzû ile devlet-i >aliyye cânibine Edirne'ye güzër idüp

beyt

Olup berd-i şitâdan münce mid âb
Bürûdetden hevâlanmışdı sincâb

neær medlûlince temâm vaqt-i sermâ >ıyân ve zemherîr-i warîr arz-ı mefrûşa çad-naqş-ı >acîb nümâyân itdügi vaqtlar hengâm-ı şitâ ve eyyâm-ı sermâ der-i >âzım-i dârü'l-meymene-i Edirne olup mawmiyye-i merqûmeye vâcib ve der-dest-i iddîâsı olan >arzıla wuzûr-ı şeyxü'l-İslâmiyyeye dâxil olduqda

mıçra>

Nevâyız xayâl-i taçavvur gibi fülk

dîger neær meger merwûm-ı mesbûqu'z-żikrûñ vazîfe-i dânişmendlerinden Qaramanî >İsâ nâmında bir kec-fiâl ta'lîm-i wussâd-ı bed-nihâd ile Edirne cânibine iğare-i ðurâb hemân >arz-wâl eyleyüp mañâvîsi bu gûne bâdî-i / nâ-kâmî ve bu hevâlarda bâl-küşâ-yı evc-i ðazâb-ı şeyxü'l-İslâmî olmışdı. Olmuşdur ki cenâb-ı şerîflerinüñ Selânîkî >Ağâ Efendî'ye iğâ itmek qarâr-dâde-i re'îy-i >âlîleri iken wıçn-ı metîn-i ta'cîm-i celîlerin lerezende-i bârût-ı fesx u tawvîl eyleyüp bu tarafda işâr-ı nâr-ı fesâd ve dâmen-i peymân-ı cehd ü ictihâd olup >İsâ-zâde'nüñ Selânîk qâzîsi olmasına bâ'is ü bâdî Rifâtî'nüñ vezîr-i a'zam Süleymân Paşa'ya tesvîd itdügi mekâtîb-i wayret-asâlîbüñ eær-i beynüt-tekevvürdür diyü bir vâfir şab-ı şeyxü'l-İslâmı tekdîr ile cawib-i tercemededen tenfîr itmekle mesbûqu'l-mâdde mülâzemeti qavm-i >İsâ-yı râqıma işâret ve mütercem-i bî-günâh wuzûrına >arz-ı merqûm ile varduqda kâlâ-yı girân-bahâ-yı >arziyyeti rîze rîze eyleyüp >arzı şaq ve kendi redd ve ðazâb wâlin pîşgâh-ı merâmına sedd eyleyüp şarîq-ı dânişmendîde onaltı sene >ale'd-devâm bâr-keş-i zawmet ve künc-i zâviye-i medârisde ðalîfde-i xârzâr-ı xıżmet olduqları bî'l-cümle ber-hevâ olup levme-i leîm-i sitem-fermâ ve şemâtet-i pey-der-pey-i a'dâdan fevvâre-i la'l-rîz-i çeşminden hezâr-cedâvil enhâr-rîzân ve bu warmanda niçe eyyâm-ı mâtemde de küşe-i külbe-i awzân olduqdan çoñra vefret-i wamiyyet ve farş-ı ðayretinden tekrâr ixtiyâr-ı waml-i maqîl-i dânişmendî idüp Anqaravî Mewmed Efendî merwûma ba'dehu Debbâd-zâde Mewmed Efendî'ye xâric-i wücre dânişmend olup şeş mähda bir wücre münwal olup mawlûl ve ol wücreye ümmîd-i duxûl iderken devlet-i >aliyye ol >açrda Edirne'de olup Edirne'den şeyxü'l-İslâm mektûbıyla nev-be-nev ikişer üçer âdem dâxil-i wücre olmağla bunların merâmına bâ'is-i telxîr olmaq cûretleri ile fülk-i tekdîr itmek eânâsında iken Bû Sa'îd-zâde Feyżullâh Efendî mütercem-i bülend-qadrûñ wâlî cümleye

ma'rûf ve çâr-ťâq-ı ›ömr[i] daxı pâye-i erba'îne xaťve-senc-i muvaqqıf-ı vaqf oldıđından wâl-i mükedderine dűr-bîn-i mütercemile naźar buyurup dest-i űefqatleri ile mirâť-ı / xâťrından def'-i keder eyleyűp..."¹⁵

Kaynakların bildirdiđine gűre, gayet hořsohbet ve iyi huylu olduđu için űnde gelen âlimlerin meclislerinde sıkça bulunan, son derece bilgili ve gűrgűlű, nazım ve nesirde maharet sahibi, herkes tarafından takdir edilen kıymetli bir űairdir.¹⁶ Sâlim, tezkiresinde "*İnřası bedâyet a'la řir ű edâsı bî-hemtâ lâyıq-ı erbâb-ı kerem bir pîr-i muwteremdir.*" ifadeleriyle Rif'atı'nın nesrinin gayet gűzel, řiirinin ise benzersiz olduđunu sűyler; ardından da "*Bu keřide-i sűťűr-ı ›irfân olan â'âr-ı řâyân-ı istiwsân ol řâ'ir-i nâdire-dânuñ zâde-i řab'-ı bî-aqrânlarındandır.*" diyerek Rif'atı'nın ařađıya da aldıđımız iki gazel, bir rubâî ile musammatını (muhammes) verir.¹⁷ Râmiz "*Merwűm-ı ma'ârif-rűsűm řir ű inřada bî-mi'âl ű bî-bahâ olup gűťtâr-ı leťâfet-â'ârları reftâr-ı nâzikâneleri gibi bî-naźîr ve qarîn-i ›Uqâz-ı belâđat bi'l-cűmle műsellem ű műmtâz bir řâ'ir-i mâhir-i pâkîze-xaťlet ...*" ifadeleriyle Sâlim'in gűrűřlerine katılarak, Rif'atı'nın řiir ve inřada benzeri olmayan bir belîğ olduđunu belirtir.¹⁸ Fındıklılı da "*Merwűm-ı műřârűn ileyh fuźalâ-yı dehrűñ műmtâz u műste'nâsı sűxendân-ı aťruñ her wâlde gűzîdesi bir řât-ı ›ulviyyet-simât idi.*" diyerek onun zamanın űnde gelen sűz űstatlarından biri olduđunu ifade eder.¹⁹

Râmiz'in bildirdiđine gűre Rif'atı Alî Bey'in bir "Divan"ı vardır.²⁰ Ancak yaptığımız incelemeler neticesi bu eserin herhangi bir nűshasını tespit edemedik. Rif'atı'nın bugűn elimizde bulunan řiirleri, Safâ'yî tezkiresindeki

*"Zűlfűñ esîri oldı dil-i műbtelâyı gűr
Bađlandı qaldı bir qıla miskin gedâyı gűr"*²¹

beyti ile, Sâlim tezkiresinde kayıtlı bulunan iki gazel, bir rubâî ve bir muhammesten ibarettir.

Sâlim'in "*Bu keřide-i sűťűr-ı ›irfân olan â'âr-ı řâyân-ı istiwsân ol řâ'ir-i nâdire-dânuñ zâde-i řab'-ı bî-aqrânlarındandır.*" ifadeleri ile tezkiresine kaydettiđi Rif'atı'nın iki gazelini ařađıya alıyoruz:

Đazel

*Nigâh itse teđâfűl-gűne ol meh zîr-i ebrűdan
Fiten lađzîde-pâ iftân olur dâmân-ı gîsűdan
İdűp pertab birin aťmadı yayın řâq-ı vâlâya
Kemân ebrűların gűrdi çekilmez degme bâzűdan*

*Olur rîzan lebinden ařıquñ warf-i perîşânı
Temennâ-yı viťâl-i űmmid itse ol cefâ-cűdan
Hűnerver qalmadı meydân-ı pehnâ-yı waqîqatde*

*Mecâz-ı üdebâyı aldı şâhid-ma'na her sûdan
Şadefâsâ xamûş ol Rif'atî qa'r-ı yem-i ðamda
Çıqarma med-güherüñ elden eger ʔafsa lü&lüden²²*

ve lehu

*Şebâbuñ wâlet-i bezm-i ʔafâsı artar eksilmez
Bahâr eyyâmınuñ neşv ü nemâsı artar eksilmez
Gehî tuðyân ider nîl-i sirişk-i ehl-i derd ammâ
Benüm cûy-ı dü-çeşmim mâcerâsı artar eksilmez
Terâzû-yı nige hle mâh-rûyân olsa sencîde
O Yûsuf-ʔa'atüñ wûsn ü behâsı artar eksilmez
Ne deñlü sille-i saxt ile düşse ʔâq-ı naxvetden
Fürûmâyân-ı >aʔruñ kibriyâsı artar eksilmez
Neşâʔ-ı wubb-ı xâlûñ mübtelâsı seyr-i çeşm olmaz
Şol ehl-i keyfe beñzer kim ðîdâsı artar eksilmez²³*

Aşağıdaki musammat da Sâlim'in çok beğendiği için tezkiresine tamamen aldığı Rif'atî'ye ait başka bir manzumedir.²⁴

*Şeh-nâme nüvîs-i Bû Nihâdı
Vaʔʔâf-ı nihâd-ı lâlezârı
Zîbende[-i] naqş-ı zer-nigârı
Naẓm itmege şî'r-i âbdârı
Destimde qalem çü tercemândur*

/

*Awsentü eyâ nesîm-i gülzâr
Hem nefxası çâr-sûy-ı >aʔtâr
Yâ zülfine şâne ʔaldı dildâr
Yâ sînesin açdı o sitemkâr
Yâ bûy-ı nesîm-i gülsitândur*

*Bâğ itdi hevâ-yı >Adni wâʔıl
Serv oldı qad-i nigâra nâîl
Bîd oldı kenâr-ı cûya nâzil²⁵
Bir böyle zemân-ı bî-mu'âdil
Sermâye-i >ömr-i câvidândur*

*Gül oldı bikir->arûs-ı ezhâr²⁶
Meşşâʔa ise nesîm-i kuhsâr
Âb âyine şâmına yâsemenzâr²⁷*

*Yâ Qays-1 bahâr-1 tîz-reftâr
Gül mâil-i rûy-1 mehveşândur*

*Serd oldı qabâ meh ûstâda
Sûsen de aña reywân küşâde²⁸
Yâd itdi çenâr elin recâda
Gûyâ aña icâbet duâda
Şaf-beste gürûh-1 qudsiyândur*

*Âmâde olup sipâh-1 ezhâr
Zanbaq bu gürûha oldı ser-dâr
Yâ yümn-i rebî-i feyz-i âr
Açıldı çü melek sûy-1 gûlzâr²⁹
Nerkis çemen üzre pâsbândur*

*Gülşende hezâr idince nâle
Zerrîn ele aldı zer-piyâle
Fağl irdi beğâyet irtidâle
Baqma ğam-1 dehri[n]i meâle
Eyyâm-1 fezâ vü bûstândur*

*Ferrâş-1 şabâ [vü] gülşen-ârâ
Oldı çemene şükûfe meh-serâ³⁰
Qumrî ser-i serdi eyleyüp câ
Kebk oldı hezâr-1 xande-fermâ
Esbâb-1 neşât râyegândur*

*İy dil-i maṭlab-1 derîn zamân³¹
Esbâb-1 vefâ zi-dûstânî
Bâ-şâhid-i şîyş-1 câvidânî
Der-keş-i zer-i Waq erġuvânî
Vaqt-i gül ü fağl-1 erġuvândur*

*الجسم من الهموم ناهل
والعين من العموم سائل
ارجو بك ياذا الفضائل
من همتك العميم داخل
İqtîza niyâz-1 bî-kesândur³²*

/

*Hem-quvvat-i Rüstem ü Nerîmân
Vawşetde melîk-i şâh-1 Îrân*

*Revnaq-şiken-i gürûh-1 şâhân
Zîbende-i taxt-1 Âl-i Osmân
Xan Awmed o şâh-1 kâmrândur*

*Tâ ebr ola bâğâ sâye-efken
Âbâd ola [ki] tâ mülk-i gülşen
Xançer-be-kef oldığınca sûsen
Pür-xûn ola saxt-ı qalb-i düşmen
Pîrîde o zâr-ı nâ-tüvândur³³*

Sonuç

Sonuç olarak, yukarıda vermiş olduğumuz şiirlere bakılacak olursa Rif'atî Alî Bey, şairliği güçlü sayılabilecek bir kişi olmalıdır. Ancak, tıpkı hayatıyla ilgili bilgilerde olduğu gibi şairliği hakkında bize bilgi verecek yeterli sayıda şiiri elimizde mevcut değildir. Fakat hayatı hakkında bilgi veren tezkirelerin hepsinde de ondan övgüyle bahsedilmesi, ayrıca Râmiz'in de bahsettiği gibi meşhur Seyyid Vehbî'nin "Vekâlet-nâme"sinde

›Aliyy-i Rif'atîdir şimdi şeyx-i wirfet-i âdâb
Ağız destûrın andan alsun ›ađruñ nûkte-sencânı³⁴

beyti ile Rif'atî Alî Bey'den övgüyle bahsetmesi, zannediyoruz ki onun yaşadığı dönemde takdir edilen şairlerden biri olduğunun önemli işaretlerindendir.

DİPNOTLAR

- ¹ “*Vâlid-i mâcidleri fâtiw-i Yanıq Sinân Pâşâ'nın aqreb-i aqribâsından olup ve cevher-i girân-mâye-i vücûd-ı me'ârif-vâye-i kemâl-i hem-sâyeleri rux-ı cemâl-i cihâna bir wâl-i le'âfet-mi'âl olan şehir-i Qoştan'niyye-[i] bî-hemâliñ mawallâtından Qumqapu qurbinde Nişâncı Pâşâ-yı ›A'îq civârında Şeyx Ferhâd mawallesinde ğûret-nümâ-yı mücellâ-yı vücûd-ı zîver-efzâ-yı mehd-i ›âlem-i şühûd olup ...*” Sâlim, Tezkiretü's-Şu'arâ, Râşid Efendi Ktp. Nu. 979, vr. 115a.; Safâî ise sadece İstanbul'da doğduğunu belirtmektedir: “*Gevher-i girân-bahâ vücûd-ı revâcgâh-ı İstanbul'dan zühûr itmîşdür.*” Tezkiretü's-Şu'arâ, Râşid Efendi Ktp. no: 935, vr. 69b.; “*(Yanıq) dinilen beldenin fâtiwi olan Sinân Paşa'nın aqribâsından ›Abdullâh Beg'iñ ğulbünden Qumqapu'da ›A'îq Nişâncı Paşa civârında (Şeyx Ferhâd) / mawallesinde tevellüd itdi.*” Bkz. Fındıklılı İsmet Efendi, Tekmiletü's-Şakâyk fî Hakkı Ehli'l-Hakâyık, (Haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1989, s. 86-87.
- ² “*Bîñyetmiş senesinde vâ'îl-ı sâwa-i cihân ve ...*” Râmiz ve Âdâb-ı Zura'fâ'sı, (Haz. Dr. Sadık Erdem), Ankara 1994, s. 137.
- ³ “*... sene seb'în ve elf wudûdında vâqı› olan iwrâq-ı ›âlem-güdâz firâz-ı şehir-i Qoştan'niyyeyi şîb ü şîrîn-firâz eyledikde ... keşf-i vücûd-ı Ana'olı Wi'âr sâwilinde lenger-endâz-ı iğâmet olup ...*” Sâlim, vr. 115a.; “*1070'de oraları muvteriq olmağıla pederi Bođaz içinde Ana'olı Wi'âr'nda vâqı› sâwilxânesine naql-i mekân eyledi.*”, Fındıklılı, s. 87.

- ⁴ “*Ol zât-ı pür-kemâl-i şîrfân-celînüñ nâm-ı nâmîleri ›Alî'dür.*” Sâlim, vr. 115a.; “*Nâmı ›Alî'dür.*”, Safâyî, vr. 69b.; “... müsellem-i ›âlem Rifâtî ›Alî Big Efendi'dir.” Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.
- ⁵ “*vüzerâdan Pâşâ'nıñ aqribâlarından olmaqla ›Alî Big demekle pür-şöhret olmuşlar idi.*” Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.; Safayî(vr.69b) “*Bir paşa-zâdedir.*” demekle yetinmektedir.
- ⁶ “*Bu zât pederiniñ tawt-ı terbiyesinde âstâne-i kirâmdan tawfîl-i ›ulûm idüp müderrisîn meslegine münselik oldı.*” Fındıklılı, s. 87.; “*Evâil-i wâlinde kesb ü kemâl-i ma'rifete iştiâlden çoñra mülâzım u müderris olmuşdur.*” Safâyî, vr. 69b.
- ⁷ Fındıklılı, s. 87.
- ⁸ Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.
- ⁹ “*biñyüzondört senesinde medrese-i xâricle be-kâm ve mûcîla-i Süleymâniyye'den Ebî Eyyûb-ı Ençârî mevleviyyeti ile maqziyyü'l-merâm ve ba'dehu medîne-i Filibe mevleviyyeti ile nâilü'l-merâm olmuşlar idi.*” Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.
- ¹⁰ “*ba'dehu biñ yüz on sekizde Şeyxü'l-İslâm ve müfti'l-enâm Başmaççı-zâde Es-Seyyid ›Alî Efendi merwûmdan Xvâce Kemâl-i wareket-i xâricile tecdîd-i iqbâl ve yine anlardan biñ yüz yigirmide ibtidâ dâxil ve yine anlardan ikinci dâxil ile Şâh Xûbân Medresesine vâcîl ba'dehu on üç gün qadar yirinde mûcîla-i çawn ixtibâr olunduğdan çoñra sene biñ yüz yigirmi yidi Ramazânında ›Abdu'r-Rawîm Efendi'den tekerrür şariqıyla Top Qapusı'ndaki Awwmed Paşa'ya [müderris] olup ... biñ yüz otuzda Şeyxü'l-İslâm ve müfti'l-enâm fażîletlü Bigşehirli ›Abdullâh Efendi Ważretlerinden çawn-ı emândan biriyle şâdân ve yine ol zât-ı ›âlî-şândan sene biñ yüz otuz bir zî'l-qa'desinde ibtidâ almışlı ile Ülâ-yı Žekerîyyâ Efendi medrese-i celîlesiyle mawsûdü'l-aqrân olup enâ-yı tawrîr-i tezkîremizde ol buqa-i enâ-waqîqatle qarîn-i şeref-i / ders ü tawaqquq olmuşlardı.*” Sâlim, vr. 116ab.
- ¹¹ Bkz. Sâlim, vr. 116b.
- ¹² “*Biñyüzqırqyedi senesi xilâlinde terk-i mançib-ı müste'âr ve ›azm-i nihân-xâne-i qarâr ... idüp...*” Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.; “*Vefâtı 1147'dedir.*” Fındıklılı, s. 87.
- ¹³ “*Vefâtı 1147'dedir. Ważret-i Xâlid civârında Bahâriyye câddesi üzerinde Wekîm Quṭbe'd-dîn mektebi ilerüsünde Taş mekteb xarâbesiniñ qarşusunda Bostân iskelesi tarafına gidilür bir soqađıñ küşesinde medfûndur.*” Fındıklılı, s. 87.; “... Ebî Eyyûb-ı Ençârî türbe-i münîfeleri civârında âsûde-i lawd-i wuzûr ...dur.” Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.
- ¹⁴ Fındıklılı, s. 86-88. Râmiz, “... seng-i mezârında Neylî Efendi merwûmuñ bu târîxleri meşûrdur.” diyerek “*Târîx*” başlığı altında sadece “*Mekân-ı Mîr ›Alî ola qıṭa-i wüccet.*” mısra'ını kaydetmektedir. Bkz. Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137. Ayrıca tarih manzumesinin tenkitli metni için bkz. Atabey Kılıç, Ahmed Neylî Dîvânı, (basılmamış doktora tezi), İzmir 1994, s. 349.
- ¹⁵ Sâlim, vr. 115a-116a.
- ¹⁶ “*Đâyet xoş-çowbet ve xûb-xaṭlet olmağla kibâr-i ›ulemâ mecâlis-i feżâil-ünsleriyle melînûsdur. Şu'arâ-yı ›atrdan me'ârif-i külliyye vü cüz'liyyede mâhir ve nazm u inşâya qâdir maqbûl-i cumhûr bir şâir-i ma'mûrdur.*” Safâyî, Tezkiretü's-Şu'arâ, vr. 69b.

- ¹⁷ Sâlim, 116b.
- ¹⁸ Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.
- ¹⁹ Fındıklılı, s. 86-88.
- ²⁰ “*Ârâr-ı şab-ı durer-bârlarından dîvân-ı feâwat-üünvânları vardır.*” Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137.
- ²¹ Safâyî, vr. 70a.
- ²² Mısra aslen “*Çıqarma medd-i gevherüñ elden eger âf ise lûlûdeni*” şeklinde kayıtlıdır.
- ²³ Bkz. Sâlim, vr. 116b.
- ²⁴ “*Bu daxı mütercem-i meżkûruñ qalem-i meârifinde çekîde olan musammıñ [harekeli] olup nâdirü'l-vuqû bir vâdî-i dil-peñîr olmağla bi-temâme keşîde-i kîlk-i beyân qılınup tawrîr olundı.*” Bkz. Sâlim, vr. 116b-117a.
- ²⁵ Metinde “*Bîdâr oldı kenâr-ı cûya nâzîl*” şeklinde kayıtlı olan mısra'ın bu haliyle vezni aksamaktadır. Anlam ve vezin bakımından yukarıya aldığımız şeklin daha uygun olacağı kanatindeyiz.
- ²⁶ Metinde “*Gül oldur bîkr-i arûs-ı ezhâr*” şeklinde kayıtlı olan mısra'ın vezni bu haliyle ilk iki tef'ilede aksadığı için, metin tamiri yoluyla mısra'ı yukarıya aldığımız şekilde vermeyi uygun bulduk.
- ²⁷ Mısra'ın vezni aksamaktadır.
- ²⁸ Mısra'ın vezni ikinci tef'ilede aksamaktadır.
- ²⁹ Vezin ikinci tef'ilede aksamaktadır.
- ³⁰ Mısra'ın vezni aksamaktadır.
- ³¹ Mısra'ın vezni aksamaktadır.
- ³² “*İqtizâ-yî*” şeklinde yazılmış bulunan mısra'ın vezni, kelime “*İqtizâ*” şeklinde okunduğu takdirde düzelmektedir. Aksi takdirde mısra'ın vezni ilk tef'ilede aksamaktadır.
- ³³ Bkz. Sâlim, vr. 116b-117b.
- ³⁴ Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı, s. 137. (Sadık Erdem tarafından hazırlanan Râmiz tezkiresinin bu neşrinde beytin ilk mısra'ı “*Âlî Rifatîdir şimdi şeyx-i wirfet-i âdâb*” şeklinde geçmektedir ki, bu şekliyle vezin bozulacağı için, mısra'ı yukarıya aldığımız gibi okumanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.)